

przyjęciu zasady, że pełnomocnikiem podmiotu gospodarczego w postępowaniu spornym przed Urzędem Patentowym może być tylko rzecznik patentowy. Zapis ten stanowi konsekwencję ukształtowania nowej pozycji i roli rzecznika patentowego w procesie ochrony własności przemysłowej, czego prawnym wyrazem jest nowa ustawa o rzecznikach patentowych. Mimo że poszczególne rozwiązania ustawy mogą budzić

kontrowersję, to należy przyjąć tę nowelizację z dużym zadowoleniem. Dostosowuje ona nasze prawo do wymogów standardów europejskich i nowych realiów gospodarczych. Autorka jest asystentem w Instytucie Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

¹ Por. Irena Wiszniewska, *Granice kartelowo-prawne ważności licencji patentowych*. Warszawa 1991, s. 13; 66—68.

WALDEMAR RAKOCZY

Instrumenty restrukturyzacji prywatyzacyjnej

I

1. W Polsce mają miejsce gruntowne przemiany obejmujące — w mniejszym lub większym zakresie — zasadnicze sfery życia.

Wśród przemian o charakterze gospodarczym kluczową rolę odgrywa zmiana wadliwie ukształtowanej struktury gospodarczej kraju¹. Mimo swej ogromnej wagi zagadnienie restrukturyzacji gospodarki polskiej doczekało się niewielu opracowań², a wśród istniejących trudno znaleźć opracowanie dotyczące problematyki ustalenia optymalnych w danym przypadku prawnych sposobów przeprowadzania restrukturyzacji.

Celem niniejszej pracy jest przynajmniej częściowe wypełnienie istniejącej w tym zakresie luki. Opracowana została w niej problematyka wyboru sposobów przeprowadzenia restrukturyzacji prywatyzacyjnej. Ten bowiem rodzaj restrukturyzacji ma szczególne znaczenie ze względu na wielkość sektora państwowego polskiej gospodarki. Sposoby przeprowadzenia restrukturyzacji określane będą dalej mianem instrumentów restrukturyzacyjnych.

2. Rozważania dotyczące wyboru instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej poprzedzi przybliżenie znaczenia pojęć *struktura gospodarcza* i *restrukturyzacja*, wskazanie możliwych podziałów struktury gospodarczej i restrukturyzacji oraz dokonanie klasyfikacji instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej.

II

1. Wyjaśnienie, czym jest restrukturyzacja gospodarki, wymaga wcześniejszego zdefiniowania terminu *struktura gospodarcza*. Przez strukturę gospodarki należy rozumieć stosunek elementów stanowiących części składowe gospodarki do całości gospodarki, a także wzajemny stosunek zachodzący między tymi elementami³. Stosunek ten można rozpatrywać, biorąc pod uwagę relacje o charakterze tylko i wyłącznie ilościowym (wąskie ujęcie struktury gospodarczej)⁴ bądź ilościowym i jakościowym (struktura gospodarcza w sensie szerokim)⁵.

Relacje zachodzące pomiędzy poszczególnymi elementami gospodarki mogą być rozpatrywane w płaszczyźnie podmiotowej, przedmiotowej, terytorialnej i czasowej⁶ oraz w aspekcie makrostrukturalnym, czyli w skali całej gospodarki, mikrostrukturalnym, czyli w skali jednostek podstawowych, mezostrukturalnym, czyli w skali układów grupujących jednostki podstawowe (np. w skali gałęzi lub branż)⁷.

2. Termin *restrukturyzacja* jest obecnie jednym z najczęściej używanych pojęć w polityce gospodarczej Polski. Powstał on z połączenia dwóch angielskich słów: *to reconstrant*, czyli zbudować od nowa lub w nowej formie oraz *the structure*, czyli struktura. Restrukturyzacją jest zatem proces przebudowy struktury, a nie proces odbudowy struktury starej.

Ze względu na to, że pojęcie restrukturyzacji ma charakter wtórny w stosunku do pojęcia struktury gospodarczej, możliwe jest ujmowanie restrukturyzacji w takich samych, jak w przypadku struktury gospodarczej, płaszczyznach i aspektach. Wyróżnić zatem można:

1) restrukturyzację podmiotową, oznaczającą zmianę struktury w płaszczyźnie podmiotowej, restrukturyzację przedmiotową, oznaczającą zmianę struktury w płaszczyźnie przedmiotowej, restrukturyzację terytorialną, oznaczającą zmianę struktury w płaszczyźnie terytorialnej, restrukturyzację czasową, oznaczającą zmianę struktury w płaszczyźnie czasowej⁸,

2) makrorestrukturyzację, dokonywaną w skali całej gospodarki narodowej, mikrorestrukturyzację, dokonywaną bezpośrednio w jednostkach produkcyjnych, mezostrukturyzację, dokonywaną w obrębie określonych gałęzi lub branż.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu ogłaszając konkurs na program restrukturyzacyjny wprowadziło podział restrukturyzacji na komercyjną, oznaczającą proces adaptacji jednostek gospodarczych do zmiennej sytuacji rynkowej w celu zapewnienia konkurencji, oraz restrukturyzację finansową, oznaczającą działania prowadzące do stabilizacji

sytuacji finansowej jednostek gospodarczych⁹. Nasuwa się wniosek, iż zakres desygnatów, jaki można przyporządkować restrukturyzacji komercyjnej i finansowej, odpowiada w istocie zakresowi desygnatów przyporządkowanych restrukturyzacji przedmiotowej.

Kończąc powyższe rozważania, należy zaznaczyć, że restrukturyzacja prywatyzacyjna stanowi część restrukturyzacji dokonywanej w płaszczyźnie podmiotowej.

III

1. Restrukturyzacja prywatyzacyjna wymaga stosowania adekwatnych dla niej instrumentów restrukturyzacyjnych. Mogą one występować w następujących formach:

- 1) sprzedaży przedsiębiorstwa w drodze publicznej subskrypcji akcji,
- 2) sprzedaży całego przedsiębiorstwa pojedynczemu inwestorowi lub grupie inwestorów,
- 3) fragmentaryzacji przedsiębiorstwa,
- 4) sprzedaży poszczególnych środków trwałych przedsiębiorstwa,
- 5) wniesienia przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do spółki,
- 6) wniesienia poszczególnych środków trwałych przedsiębiorstwa do spółki,
- 7) oddania przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania,
- 8) wykupu przedsiębiorstwa,
- 9) oddania określonych środków trwałych przedsiębiorstwa do odpłatnego lub darmowego korzystania,
- 10) umowy managerskiej¹⁰.

Instrumenty te zostaną poniżej kolejno omówione.

2. Prywatyzacja w drodze publicznej subskrypcji akcji stanowi jeden z najbardziej znanych społeczeństwu instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej. Polega ona na udostępnieniu akcji przedsiębiorstwa różnym grupom inwestorów (tak małych, jak i dużych), przy zachowaniu powszechnej dostępności dla wszystkich potencjalnych nabywców. Nabywcami akcji publicznej subskrypcji są zazwyczaj cztery grupy inwestorów:

- inwestorzy instytucjonalni¹¹,
- krajowi inwestorzy prywatni,
- pracownicy prywatnego przedsiębiorstwa,
- inwestorzy zagraniczni¹².

W Polsce nie powstał dotychczas dobrze funkcjonujący system inwestorów instytucjonalnych, którzy w krajach zachodnich są głównymi nabywcami papierów wartościowych subskrybowanych publicznie. Stąd też większość emisji kierowana jest właśnie do prywatnych inwestorów indywidualnych¹³. Udział pracowników w tej ścieżce prywatyzacyjnej jest, mimo przyznanych im

preferencji w zakupie akcji, ograniczony, a to ze względu na niewielkie środki finansowe, jakimi pracownicy ci dysponują. Ze względu na ciągłe występującą niechęć do inwestowania w Polsce, niewielkie jest zainteresowanie inwestorów zagranicznych zakupem akcji prywatyzowanych przedsiębiorstw.

Podstawę normatywną zastosowania tego instrumentu restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowią art. 5—36 ustawy prywatyzacyjnej¹⁴ oraz art. 86¹—86⁷ ustawy Prawo bankowe¹⁵ traktujące o przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego w spółkę w drodze prywatyzacji pośredniej oraz o przekształceniu w spółkę akcyjną banku państwowego.

3. Sprzedaż całego przedsiębiorstwa pojedynczemu inwestorowi lub grupie inwestorów prowadzi do przejścia prawa własności przedsiębiorstwa przysługującego Skarbowi Państwa na jeden lub kilka podmiotów.

Podstawę normatywną zastosowania tego instrumentu restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowią art. 37 ust. 1 pkt 1 in principio i art. 40 pkt 2 in principio ustawy prywatyzacyjnej, traktujące o sprzedaży przedsiębiorstwa w przypadku prywatyzacji bezpośredniej, dokonywanej w trybie ustawy prywatyzacyjnej oraz o sprzedaży mienia przedsiębiorstwa zlikwidowanego w trybie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych¹⁶. Istotne są również przepisy oddziału 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej — Prawo upadłościowe¹⁷, traktujące o likwidacji upadłego podmiotu gospodarczego.

4. Fragmentaryzacja przedsiębiorstwa polega na podziale przedsiębiorstwa na kilka niezależnych obiektów gospodarczych, a następnie ich sprzedaży. Ten instrument restrukturyzacji prywatyzacyjnej stosuje się także wtedy, gdy całe przedsiębiorstwo nie znajduje nabywcy, np. ze względu na swoje rozmiary i związaną z tym bardzo wysoką cenę.

Podstawę normatywną zastosowania tego instrumentu restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowią art. 37 ust. 1 pkt 1 in fine i art. 40 pkt 2 in fine ustawy prywatyzacyjnej, traktujące o sprzedaży zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa państwowego, w przypadku prywatyzacji bezpośredniej dokonywanej w trybie ustawy prywatyzacyjnej oraz o sprzedaży części mienia przedsiębiorstwa zlikwidowanego w trybie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, jak również przepisy oddziału 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej — Prawo upadłościowe.

5. Sprzedaż poszczególnych środków trwałych przedsiębiorstwa polega na zbyciu takich jego środków, które są zbędne dla dalszego prawidłowego funkcjonowania przedsiębiorstwa.

Podstawę normatywną zastosowania tego instrumentu restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowią art. 46 ust. 3 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, traktujący o zbyciu środków trwałych przedsiębiorstwa państwowego, art. 40 pkt 2 in fine ustawy prywatyzacyjnej oraz przepisy oddziału 3 rozpo-

rządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej — Prawo upadłościowe.

6. Wniesienie przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do spółki polega na pokryciu kapitału zakładowego tworzonej spółki aportem, który stanowią bądź wszystkie składniki majątkowe przedsiębiorstwa, czyli całe przedsiębiorstwo, bądź też składniki zorganizowane, tzn. takie, które mogą funkcjonować jako samodzielne obiekty gospodarcze¹⁸.

Podstawę normatywną zastosowania tych instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowią art. 37 i ust. 1 pkt 2 i art. 40 pkt 1 ustawy prywatyzacyjnej, traktujące o wniesieniu do spółki przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanych części, w przypadku prywatyzacji bezpośredniej dokonywanej w trybie ustawy prywatyzacyjnej, oraz o wniesieniu do spółki całego lub części mienia przedsiębiorstwa zlikwidowanego, w trybie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych.

7. Wniesienie poszczególnych środków trwałych do spółki stanowi odmianę omówionego w pkt. 5 instrumentu restrukturyzacyjnego, gdyż jego istota, podobnie jak w przypadku wyżej wskazanego instrumentu, sprowadza się do wniesienia do spółki określonych składników majątkowych przedsiębiorstwa. Różnice między tymi instrumentami sprowadzają się do charakteru i wielkości składników majątkowych wnoszonych do spółki.

Podstawę normatywną zastosowania tego instrumentu restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowi art. 46a ust. 1 pkt 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, traktujący o wniesieniu do spółki lub fundacji środków trwałych przedsiębiorstwa oraz art. 40 pkt 1 ustawy prywatyzacyjnej.

8. Oddanie przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania polega na umożliwieniu podmiotowi nie dysponującemu prawem własności tego mienia efektywnego jego wykorzystania. Podmiot ten na podstawie cywilnoprawnych umów, a w szczególności umowy użytkowania lub dzierżawy, pobiera pożytki z użytkowanego (dzierżawionego) majątku, w zamian za co płaci określony w umowie czynsz.

Podstawę normatywną zastosowania wskazanych instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowi art. 37 ust. 1 pkt 3 ustawy prywatyzacyjnej traktujący o oddaniu przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanych części mienia do odpłatnego korzystania w przypadku prywatyzacji bezpośredniej dokonywanej w trybie ustawy prywatyzacyjnej.

9. Oddanie przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania może być powiązane z przeniesieniem własności przedsiębiorstwa względnie jego części na korzystający z niego podmiot, po upływie określonego w umowie czasu, stanowiąc tym samym instrument restrukturyzacyjny określany jako wykup przedsiębiorstwa. Jest to bardzo dogodna forma przejścia własności mienia przedsiębiorstwa

państwowego przez posiadający ograniczone zasoby finansowe dotychczasowy zarząd oraz pracowników przedsiębiorstwa¹⁹.

Podstawę normatywną zastosowania tego instrumentu restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowi art. 39 ust. 2 ustawy prywatyzacyjnej traktujący o możliwości zakupu mienia przez podmiot korzystający z niego.

10. Oddanie określonych środków trwałych przedsiębiorstwa do odpłatnego lub darmowego korzystania stanowi w zasadzie odmianę omówionych w pkt. 8 instrumentów restrukturyzacyjnych, gdyż, podobnie jak w przypadku wskazanych tam instrumentów, polega ono na oddaniu do korzystania określonych składników majątkowych przedsiębiorstwa. Różnica sprowadza się jedynie do charakteru i wielkości mienia oddanego do korzystania, którym to mieniem w tym przypadku nie może być samodzielna część przedsiębiorstwa, a także do rozszerzenia stosowanego w sytuacjach opisanych w pkt 8 katalogu umów cywilnoprawnych o takie, które umożliwiają darmowe korzystanie z mienia (np. umowa użyczenia).

Podstawę normatywną zastosowania tego instrumentu restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowią art. 46a ust. 1 pkt 3 i art. 46a ust. 3 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych traktujące o oddaniu do odpłatnego oraz darmowego korzystania środków trwałych przedsiębiorstwa.

11. Umowa managerska polega na przekazaniu kierowania przedsiębiorstwem w ręce profesjonalnego zarządu (managera). Wynagrodzenie managera uzależnione jest od wyników ekonomicznych osiągniętych przez przedsiębiorstwo. Możliwa jest również wypłata części wynagrodzenia managera w formie akcji lub udziałów przedsiębiorstwa. Te zasady wynagradzania stwarzają bodziec do efektywnego zarządu.

Podstawę normatywną zastosowania tego instrumentu restrukturyzacji prywatyzacyjnej stanowią art. 45a—45d ustawy o przedsiębiorstwach państwowych traktujące o zawarciu umowy o zarządzanie przedsiębiorstwem.

12. Jak wyżej wskazano, takie instrumenty restrukturyzacyjne, jak oddanie przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania, oddanie określonych środków trwałych przedsiębiorstwa do odpłatnego lub darmowego korzystania oraz umowa managerska, nie powodują natychmiastowej zmiany dotychczasowych stosunków własnościowych. Jednakże zarówno korzystający z mienia przedsiębiorstwa państwowego, jak i zarządca tego mienia zachowują się wobec niego tak jak właściciel. Dysponują oni bowiem możliwością sprawowania efektywnego zarządu. Skutkiem zastosowania tych instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej może być m.in. poprawa organizacji pracy, lepsze wykorzystanie maszyn i urządzeń, racjonalizacja zatrudnienia, wzrost efektywności w zakresie poszukiwania rynków zbytu czy tanich rynków surowcowych. Skutki te pokrywają się w istocie ze skutkami, jakie winny pociągać za

sobą zmiany własnościowe, dlatego też instrumenty te zaliczone zostały do instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej.

IV

1: Jako kryteria wyboru optymalnych w danej sytuacji instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej należy przyjąć wielkość, jak i efektywność działania restrukturyzowanego podmiotu gospodarczego.

Duże i efektywnie działające podmioty gospodarcze z reguły dobrze przystosowały się do zmienionej sytuacji gospodarczej kraju. Dzięki swojej wielkości, dużemu potencjałowi produkcyjnemu, konkurencyjnej produkcji uzyskały one mocną pozycję na rynku, w związku z czym łatwo mogą przetrwać niewielkie wahania koniunkturalne. Ponieważ działają efektywnie i w sposób właściwy wykorzystują środki produkcji, prywatyzacja tych przedsiębiorstw ze względów ekonomicznych nie jest konieczna. Jest jednak niekiedy przeprowadzana, ze względu na aktualną politykę gospodarczą państwa. Jak się wydaje, w takim wypadku instrumenty restrukturyzacji prywatyzacyjnej wykorzystywane do zmian struktury omawianej grupy podmiotów powinny umożliwiać:

- 1) zachowanie substancji materialnej przedsiębiorstwa w postaci gwarantującej efektywne działanie,
- 2) sprawowanie jednolitego, sprawnego kierownictwa,
- 3) prowadzenie długookresowej polityki inwestycyjnej,
- 4) dopływ kapitału, który będzie przeznaczony na nowe inwestycje, wewnętrzną reorganizację, odtworzenie zdekapitalizowanego parku maszynowego²⁰.

Dla prywatyzowanego przedsiębiorstwa optymalnym instrumentem restrukturyzacji prywatyzacyjnej jest taki instrument, który pociąga za sobą największą ilość wymienionych wyżej skutków.

W stosunku do tej grupy przedsiębiorstw nie znajdują więc zastosowania następujące instrumenty destruktywizacyjne:

- 1) wykup przedsiębiorstwa — ze względu na jego rozmiary, a co za tym idzie wysoką cenę, uniemożliwiającą nabycie przedsiębiorstwa przez pracowników lub zarząd,
- 2) oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania — ze względu na prawdopodobny brak zainteresowania potencjalnych kontrahentów całością przedsiębiorstwa posiadającego duże rozmiary,
- 3) umowa managerska — ze względu na brak celowości jej stosowania, gdyż przedsiębiorstwo zarządzane jest w sposób właściwy,
- 4) sprzedaż poszczególnych środków trwałych, fragmentaryzacja, wniesienie zorganizowanych części mienia lub poszczególnych środków trwałych do spółki, oddanie określonych środków trwałych do korzystania — ze względu na brak celowości rozbijania sprawnie działającego mechanizmu gospodarczego.

Mając na uwadze przeprowadzone wyżej rozważania należy przyjąć, iż dla przeprowadzenia restrukturyzacji dużych i efektywnie działających przedsię-

biorstw mogą zostać wykorzystane następujące instrumenty restrukturyzacji prywatyzacyjnej:

- 1) sprzedaż całego przedsiębiorstwa w drodze publicznej subskrypcji akcji,
- 2) sprzedaż całego przedsiębiorstwa pojedynczemu inwestorowi lub grupie inwestorów, ale tylko w oparciu o art. 37 ust. 1 pkt 1 in principio ustawy prywatyzacyjnej²¹,
- 3) wniesienie przedsiębiorstwa do spółki, ale tylko w oparciu o art. 37 ust. 1 pkt 2 in principio ustawy prywatyzacyjnej²²,
- 4) oddanie zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania.

2. Niektóre z dużych podmiotów działają nieefektywnie, wskutek nieprzystosowania się do zmienionych warunków gospodarczych. Jak się wydaje, przyczyny niskiej ich efektywności mogą mieć charakter zewnętrzny lub wewnętrzny. Przyczyną o charakterze zewnętrznym jest m.in. zmniejszenie popytu na określone grupy towarów (np. wyroby przemysłu zbrojeniowego). Przyczynami o charakterze wewnętrznym są m.in. przestarzały, zdekapitalizowany park maszynowy, wadliwa struktura organizacyjna, nieefektywne wykorzystanie środków produkcji, wadliwy system zarządzania, nadmierne zatrudnienie. Wybrany dla tej grupy przedsiębiorstw instrument restrukturyzacji prywatyzacyjnej powinien spowodować eliminację wewnętrznych przyczyn niskiej efektywności oraz uniezależnienie od przyczyn zewnętrznych, a jeżeli jest to niemożliwe, zakończenie działalności przedsiębiorstwa.

Wydaje się, iż ze względu na prawdopodobny brak zainteresowania ze strony potencjalnych nabywców bądź korzystających z mienia, uwarunkowany wielkością oraz niską efektywnością przedsiębiorstwa, nie znajdują w tym przypadku zastosowania następujące instrumenty restrukturyzacji prywatyzacyjnej: sprzedaż przedsiębiorstwa w drodze publicznej subskrypcji akcji, sprzedaż całego przedsiębiorstwa pojedynczemu inwestorowi lub grupie inwestorów, wykup przedsiębiorstwa, oddanie przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania.

Należy zatem przyjąć, że dla restrukturyzacji tej grupy przedsiębiorstw odpowiednie będą takie instrumenty restrukturyzacji prywatyzacyjnej, jak sprzedaż poszczególnych środków trwałych przedsiębiorstwa, fragmentaryzacja przedsiębiorstwa, wniesienie przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do spółki, wniesienie poszczególnych środków trwałych przedsiębiorstwa do spółki, oddanie określonych środków trwałych przedsiębiorstwa do odpłatnego lub darmowego korzystania, umowa managerska.

Sprzedaż poszczególnych środków trwałych prowadzi do wyzbycia się przez przedsiębiorstwo maszyn i urządzeń przeznaczonych do produkcji wyrobów nie znajdujących zbytu. Sprzedaż ta, z jednej strony powoduje obniżenie kosztów działalności przedsiębiorstwa, gdyż przedsiębiorstwo nie musi utrzymywać zbędnych środków trwałych, z drugiej zaś

strony może przynieść określone środki pieniężne umożliwiające zakup nowoczesnych urządzeń, nowych technologii itp.

Fragmentaryzacja poprzez podział i sprzedaż poszczególnych części przedsiębiorstwa stwarza szansę na efektywne wykorzystanie mienia przedsiębiorstwa. Inwestycje dokonywane w poszczególnych, samodzielnych już częściach przedsiębiorstwa, polegające na zakupie nowych, nowoczesnych maszyn, zmianie technologii produkcji, zmianie sposobu zarządzania i organizacji pracy, mogą bowiem spowodować powstanie bardzo prężnych struktur gospodarczych.

Wniesienie przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do spółki może sprzyjać inwestowaniu w zmiany profilu produkcji, podwyższenie jakości i obniżenie cen produkowanych wyrobów.

Wniesienie poszczególnych środków trwałych do spółki umożliwia wyzbycie się przez przedsiębiorstwo niepotrzebnych środków trwałych, ale zarazem przedsiębiorstwo staje się udziałowcem spółki i czerpie z tego tytułu środki, które mogą być przeznaczone na cele inwestycyjne.

Oddanie określonych środków trwałych do odpłatnego lub darmowego korzystania prowadzi do wyzbycia się przez przedsiębiorstwo zbędnych maszyn i urządzeń. W przypadku, gdy jest ono odpłatne, uzyskane dochody mogą być przeznaczone na działania sprzyjające wzrostowi rentowności przedsiębiorstwa.

Umowa managerska umożliwia zmianę sposobu zarządzania przedsiębiorstwem, co może doprowadzić do racjonalizacji zatrudnienia, wyeliminowania wadliwego systemu organizacji pracy, zwiększenia aktywności przedsiębiorstwa na rynkach zbytu. Właściwy sposób zarządzania sprzyja także szybkiemu przystosowaniu się przedsiębiorstwa do zmieniających się wymagań rynku.

3. Wiele małych i działających efektywnie podmiotów dobrze przystosowało się do zmienionych warunków gospodarczych. Wykorzystują one efektywnie środki produkcji oraz są „elastyczne” w stosunku do wymagań rynku. Jednak ze względu na wielkość tych podmiotów, nawet minimalne wahania koniunkturalne mogą wywierać negatywny wpływ na ich działalność. Rozwój małych i efektywnie działających podmiotów w dużej mierze uzależniony jest od napływu kapitału umożliwiającego zwiększenie nakładów inwestycyjnych.

Wydaje się, że dla zmian strukturalnych tych podmiotów nie znajdują zastosowania następujące instrumenty restrukturyzacji prywatyzacyjnej:

1) sprzedaż przedsiębiorstwa w drodze publicznej subskrypcji akcji, ponieważ jest to instrument zbyt kosztowny dla przeprowadzenia restrukturyzacji niewielkich przedsiębiorstw,

2) sprzedaż poszczególnych środków trwałych przedsiębiorstwa, fragmentaryzacja przedsiębiorstwa, wniesienie zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa lub określonych środków trwałych do spółki,

oddanie określonych środków trwałych przedsiębiorstwa do korzystania, gdyż ekonomicznie nieuzasadnione byłoby usuwanie składników majątkowych przedsiębiorstwa niezbędnych do jego prawidłowego funkcjonowania,

3) umowa managerska, gdyż nie jest celowa zmiana efektywnie działającego zarządu.

Sądzić można zatem, że dla restrukturyzacji przedsiębiorstw małych i działających efektywnie mogą zostać wykorzystane następujące instrumenty restrukturyzacji prywatyzacyjnej:

1) sprzedaż całego przedsiębiorstwa pojedynczemu inwestorowi lub grupie inwestorów, ale tylko na podstawie art. 37 ust. 1 pkt 1 in principio ustawy prywatyzacyjnej²³,

2) wykup przedsiębiorstwa,

3) oddanie przedsiębiorstwa lub zorganizowanych części mienia przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania,

4) wniesienie przedsiębiorstwa do spółki.

4. Wśród podmiotów, małych wyróżnić można takie, które działają nieefektywnie, gdyż nie dostosowały się do wymogów stawianych przez gospodarkę rynkową. Wydaje się, że w odniesieniu do tej grupy przedsiębiorstw, ze względu na niską efektywność ich działalności i wynikający stąd prawdopodobny brak zainteresowania ze strony potencjalnych nabywców, nie znajdując zastosowania następujące instrumenty restrukturyzacji prywatyzacyjnej: sprzedaż przedsiębiorstwa w drodze publicznej subskrypcji akcji, wykup przedsiębiorstwa, oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania.

Sądzić można, iż przyczyny niskiej efektywności, tak o charakterze wewnętrznym, jak i zewnętrznym, mogą zostać usunięte, podobnie jak w przypadku dużych, nieefektywnie działających przedsiębiorstw, poprzez zastosowanie następujących instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej:

1) fragmentaryzacji przedsiębiorstwa,

2) sprzedaży poszczególnych środków trwałych przedsiębiorstwa,

3) wniesienia mienia przedsiębiorstwa do spółki,

4) oddania określonych środków trwałych przedsiębiorstwa do korzystania,

5) umowy managerskiej.

Inaczej niż w odniesieniu do przedsiębiorstw dużych i nieefektywnie działających, w procesie restrukturyzacji małych i nieefektywnie działających przedsiębiorstw może być wykorzystany taki „instrument restrukturyzacji, jak sprzedaż całego przedsiębiorstwa pojedynczemu inwestorowi lub grupie inwestorów, którego to instrumentu nie uniemożliwia w tym przypadku wielkość przedsiębiorstwa. Zastosowanie tego instrumentu restrukturyzacyjnego stwarza możliwość zmiany sposobu zarządzania przedsiębiorstwem oraz zmiany organizacji pracy. Nabywcy przedsiębiorstwa przez nakłady inwestycyjne mogą spowodować jego modernizację, zakup nowych maszyn, urządzeń i technologii, co przyczyni się do podwyższenia rentowności przedsiębiorstwa.

5. Proces restrukturyzacji obejmować może także

grupę podmiotów mieszczących się między podmiotami dużymi a podmiotami małymi. Można przyjąć, iż podmioty średnie i efektywnie działające nie posiadające tak mocnej pozycji na rynku, jak podmioty duże, nie są one jednak w takim stopniu podatne na niewielkie wahania koniunkturalne, jak podmioty małe. Podmioty średnie i efektywnie działające są na tyle duże, aby utrzymać swą pozycję na rynku, są również na tyle elastyczne, aby do potrzeb tego rynku szybko dostosować swoją produkcję.

W odróżnieniu od podmiotów dużych i efektywnie działających dla restrukturyzacji tej grupy podmiotów mogą zostać wykorzystane takie instrumenty restrukturyzacji prywatyzacyjnej, jak oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania oraz wykup przedsiębiorstwa, gdyż w tym przypadku wielkość

przedsiębiorstwa nie uniemożliwia już ich zastosowania.

Natomiast w odróżnieniu od podmiotów małych i efektywnie działających znajdzie tu zastosowanie sprzedaż przedsiębiorstwa w drodze publicznej subskrypcji akcji, ponieważ w tym przypadku przedsiębiorstwo jest na tyle duże, by opłacalne było wykorzystanie tego kosztownego instrumentu restrukturyzacyjnego.

6. Gdy chodzi o podmioty średnie i równocześnie nieefektywnie działające, to można przyjąć, iż nie przystosowały się one do zmienionych warunków gospodarczych. Katalog instrumentów restrukturyzacji prywatyzacyjnej, które mogą znaleźć zastosowanie dla restrukturyzacji tej kategorii podmiotów, pokrywa się z katalogiem instrumentów wskazanym dla podmiotów małych i działających nieefektywnie.

Autor jest prawnikiem, Kraków.

¹ Por. na ten temat A. Karpiński, *Restrukturyzacja gospodarki w Polsce i na świecie*. Warszawa 1986, s. 140 i nast.; S. Marciniak, *Struktura gospodarcza Polski, optymalne kierunki zmian*. Warszawa 1986, s. 9.

² Por. na temat najważniejszych opracowań A. Karpiński, op. cit.; S. Marciniak, op. cit.; B. Wyżnikiewicz, *Zmiany strukturalne w gospodarce, prawidłowości i ograniczenia*. Warszawa 1987; I. Weiss, *Restrukturyzacja gospodarki Polski a działalność inwestorów zagranicznych (w:) Polityka dostosowawcza a prawo krajowe*. Kraków 1990; Tenże, *Restrukturyzacja gospodarki Polski w ustawodawstwie*. PUG 1991, nr 1 — 4.

³ Por. na ten temat A. Karpiński, op. cit., s. 15.

⁴ Za takim ujęciem struktury gospodarczej opowiada się m.in. P. Sulmicki. Por. na ten temat *Mała Encyklopedia Ekonomiczna*. Warszawa 1974, s. 805.

⁵ Tak np. F.M. Scherer. przytoczono za B. Wyżnikiewicz, op. cit., s. 11; I. Weiss, *Restrukturyzacja gospodarki Polski a działalność* op. cit., s. 123; Tenże, *Restrukturyzacja gospodarki Polski w ustawodawstwie*. op. cit., s. 1, co wynika z przeprowadzonych przez autora rozważań, mimo iż podając określenie struktury gospodarczej odwołuje się do węższego jej ujęcia.

⁶ Por. szerzej na ten temat I. Weiss, *Restrukturyzacja gospodarki Polski w ustawodawstwie*, op. cit., s. 2.

⁷ Por. szerzej na ten temat A. Karpiński, op. cit., s. 16.

⁸ Por. szerzej na ten temat I. Weiss, *Restrukturyzacja gospodarki Polski w ustawodawstwie*, op. cit.

⁹ W informacji udzielonej zainteresowanym przedsiębiorstwom wskazano, że:

a) na proces restrukturyzacji komercyjnej składają się m.in. takie działania, jak;

— udoskonalenie produktu, wprowadzenie nowych produktów i eliminacja produktów niekonkurencyjnych i nieopłacalnych,

— rozwinięcie działalności marketingowej,

— optymalizacja sposobów wykorzystania istniejącego majątku, m.in. poprzez sprzedaż czy leasing nie wykorzystywanych maszyn.

— zmniejszanie kosztów produkcji na skutek zastosowania np. zmian technologii produkcji, racjonalizacji zatrudnienia.

— szkolenie kadry pracowniczej i personelu.

b) na proces restrukturyzacji finansowej składają się:

— konwersja zadłużenia na udziały kapitałowe.

— postępowanie układowe z wierzycielami,

— negocjacje z dłużnikami i uruchomienie wszelkich środków prawnych i pozaprawnych dla egzekucji należności.

Por. na ten temat: Ministerstwo Przemysłu i Handlu, Konkurs na program restrukturyzacyjny, maszynopis powielony. Warszawa, październik 1991, s. 2.

¹⁰ Niektóre z tych instrumentów proponują, np. B. Błaszczyk i T. Gruszecki. Ł. Gębski. J. Woszczyzna. Por. na ten temat

B. Błaszczyk. T. Gruszecki. *Prywatyzacja w Polsce — ramy prawne i organizacyjne*. Warszawa 1991, s. 68; t. Gębski. *Techniki dźwigniowe przejmowania firm i ich adaptacja do celów prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych*. Bank i Kredyt 1991, nr 2, s. 10; J. Woszczyzna. *Krok w nieznanne*. Warszawa 1991, s. 88; *Problematyka prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych na świecie* Pr.U.G. 1991, nr 2, s. 13; *Vademecum zarządzania przedsiębiorstwem w gospodarce rynkowej. Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych i komunalnych*. Bydgoszcz 1991, s. 19.

¹¹ Do inwestorów instytucjonalnych zaliczyć można m.in. zakłady ubezpieczeniowe, fundusze emerytalne, towarzystwa inwestycyjne.

¹² Por. na ten temat *Vademecum zarządzania* op. cit., s. 21.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ustawa z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. nr 51, poz. 298; zm. Dz.U. z 1991 r. nr 60, poz. 253).

¹⁵ Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo Bankowe (Dz.U. z 1992 r. nr 72, poz. 359).

¹⁶ Ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (Dz.U. z 1991 r. nr 18, poz. 80; zm. Dz.U. nr 75, poz. 329).

¹⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. — Prawo upadłościowe (Dz.U. z 1991 r. nr 118, poz. 512).

¹⁸ Mogą to być np. hala produkcyjna, punkt usługowy.

¹⁹ Por. bliżej na ten temat J. Filipczuk. *Akcjonariat pracowniczy — jedna z dróg przekształceń własnościowych*. Kontrola Państwa 1991 r. nr 3, s. 39; J. Wroński, *Koncepcja i kierunki przekształceń własnościowych w polskiej gospodarce*. Kontrola Państwa 1990 r., nr 2, s. 28; D. Śnieciński. *Wybrane aspekty prawne przekształceń własnościowych*. Katowice 1990, s. 9.

²⁰ Dopyły kapitału do prywatyzowanego przedsiębiorstwa ma duże znaczenie w polskiej rzeczywistości gospodarczej, gdzie kredyty zaciągane w bankach komercyjnych są nadal bardzo drogie.

²¹ Jak się wydaje podstawą przeprowadzenia restrukturyzacji prywatyzacyjnej dużych i efektywnie działających przedsiębiorstw nie może być zarówno przepis art. 40 pkt 2 in principio ustawy prywatyzacyjnej przewidujący sprzedaż przedsiębiorstwa w przypadku jego likwidacji w trybie przepisu art. 19 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, jak i przepisy oddziału 3 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej — Prawo upadłościowe.

²² Przepis art. 40 pkt 1 in principio ustawy prywatyzacyjnej przewidujący wniesienie likwidowanego w trybie art. 19 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych przedsiębiorstwa do spółki nie może być podstawą prywatyzacji dużych i efektywnie działających przedsiębiorstw.

²³ Por. przypis nr 21.